

Het was 1927 toen Le Corbusier zijn *Cinq points de l'architecture moderne* publiceerde. Vijf punten waarbij hij elementen uit een klassieke taal omkeerde tot een andere expressie: muren naar *pilotis*, het niet-gebruikte dak naar *le toit jardin*, de 'kamer'-typologie naar *le plan libre*, de dragende gevel naar *la façade libre* en het verticale raam naar *la fenêtre en longueur*, alles als een emblematisch voorbeeld samengevat in Villa Stein de Monzie te Garches. Als *homme de lettres* (zoals vermeld stond op zijn identiteitskaart) wist Le Corbusier (met zijn naam als pseudoniem) op magistrale wijze een strategische zet te plaatsen.

Het kan een fait divers lijken, maar deze vijf punten zijn geenszins onschuldig geweest. Elke periode in de architectuurgeschiedenis staat trouwens gekenmerkt door een procesmatig verloop, gaande van de reactie op een voorafgaande uitdrukking, via een algemeen aanvaard principe, tot een uitwerking van overdaad. De bekendste voorbeelden zijn alleszins de evolutie van de gotiek of de barok. Werden deze perioden gekenmerkt door wereldbeelden die zich afspeelden op buiten de pragmatiek gelegen terreinen, die meer met drang en symboliek te maken hadden, dan werd de moderne architectuur gekoppeld aan het gebruiksmatige. Waar Le Corbusier zijn vijf punten inzette om de 'vrijheid' van het architectonisch ontwerp en vernieuwde ruimtelijkheden te ontwikkelen, resulteerde het modernisme bijgevolg in een stijl en puur pragmatisch-functionele toepassingen.

Reacties tegen een heersende trend van nietszeggende, modern ogende gebouwen waren duidelijk aan de orde in de jaren 1960. Het waren voornamelijk Oswald Mathias Ungers, Aldo Rossi, Vittorio Gregotti en Robert Venturi die in de geschiedenis van de (Europese) architectuur een nieuwe aanleiding zagen om uit de impasse te geraken. Het is merkwaardig dat hun publicaties, die zo'n

MODERNICAL

Christian Kieckens

MODERNICAL

It was 1926 when Le Corbusier published his *Five Points of Architecture*. With these five points, he took elements of a classical idiom and turned them into something else: walls were transformed into *pilotis*, the unused roof became the roof garden, the room typology became the free plan, the supporting façade turned into the free façade, and the vertical window became the long horizontal sliding window, all of which was emblematically summed up in the Villa Stein de Monzie in Garches. As *homme de lettres* (according to his identification papers), Le Corbusier (a pseudonym) had made a masterly strategic move.

It might be stating the obvious, but these five points certainly had an impact. Anyhow, every period in the history of architecture is characterised by a process of development that starts with a reaction against a previous expression, moves to a generally accepted principle and ends with excess. The most well-known examples in all respects are the evolutions of the Gothic and baroque styles. However, whereas these periods were typified by worldviews that played out on terrains other than the pragmatic and had more to do with drive and symbolism, modern architecture was related to utilitarianism. As a consequence, where Le Corbusier applied his five points to develop the 'freedom' of the architectural design and a renewed spatiality, modernism turned into a style and resulted in purely pragmatic functional applications.

In the 1960s, reactions against the prevailing trend of nondescript, modern-looking buildings were clearly the order of the day. It was mainly Oswald Mathias Ungers, Aldo Rossi, Vittorio Gregotti and Robert Venturi who again turned to the history of (European) architecture and saw it as a new source of inspiration to break out of the impasse. It is rather remarkable that their

belangrijke rol zouden spelen, in een tijdspanne van één jaar werden geschreven. Anderzijds waren er andere wereldproblemen, die aanleiding gaven tot metabolisme en structuralisme: het zoeken naar de oplossing voor problemen op grotere schaal. Waar Europa op 'analoge' manier een reflectie neerschreef, deed zich in allerlei overzeese gebieden eerder een 'gedigitaliseerde' zienswijze voor, waarbij een geschiedkundige evolutie nauwelijks enige betekenis had.

Deze dualiteit die zich vanaf het begin van de jaren 1970 kenbaar maakte, kan worden beschouwd als een eerste splitsing van een algemeen taalgebruik. Het modernisme met zijn abstracte *présence* bleek niet overleidend te kunnen blijven en bleef steken in een eenduidige laag. Architectuur ontrafelde zich in diversiteit, een zoektocht naar meerduidigheid en inhoud. Pogingen om de evolutie in globale kenmerken in te kaderen, zoals het postmodernisme, neoclassicisme of het latere deconstructivisme, resulteerden in een kritisch pluralisme dat voornamelijk onderbouwd werd vanuit persoonlijke standpunten en architectonische expressies. Een eerste publieke presentatie vond plaats bij de 'Strada Novissima' zoals geïnitieerd door Paolo Portoghesi op de eerste Architectuur Biënnale van Venetië: architectuurgeschiedenis als algemene leidraad, maar ingevuld door persoonlijke signaturen, elk genesteld in een travee van de Corderie del' Arsenal.

Sindsdien heeft architectuur zich in een steeds versnellend tempo

Asagno Vender, Condominio XXI Aprile, Via Lanzzone, Milaan, 1950-1953 (© Olivo Barbieri, L'Archivio Civico del Comune di Milano)

Asagno Vender, Condominio XXI Aprile, Via Lanzzone, Milaan, 1950-1953 (© Olivo Barbieri, L'Archivio Civico del Comune di Milano)

publications, which played an important role in the coming developments, were all written within a single year. On the other hand, there were different problems going on in the world that gave rise to metabolism and structuralism: a search for solutions to universal problems on a larger scale. Whereas Europe was composing its reflections in an 'analogue' manner, in all sorts of regions overseas there was sooner a question of a 'pre-digitalised' way of thinking, in which historical evolution had hardly any significance at all.

This duality, which began to make itself apparent in the early 1970s, can be considered the first splitting of a common parlance. Modernism with its abstract *présence* proved no longer equal to holding out and remained in an unambiguous stratum. Architecture turned towards diversity and the search for more ambiguity, and also content. Any further attempts to frame its evolution in global terms, such as postmodernism, neoclassicism or the later deconstructivism, resulted in a critical pluralism that sooner was founded on individual standpoints and architectural expressions. One of the first public presentations of this took place at the 'Strada Novissima' exhibition, initiated by Paolo Portoghesi for the first Architecture Biennale in Venice: architecture history as a common leitmotif but fleshed out with individual signatures, each nestled in a bay of the Corderie del'Arsenale.

herontwikkelt. Tijdens de 5^e Architectuur Biënnale in Venetië in 1991 sloeg het Amerikaans paviljoen als eerste via een gedigitaliseerde uitwerking een andere richting in. Philip Johnson, voor de derde keer op rij een belangrijke speler in het architectuurdebat (na de tentoonstelling over het modernisme in het Museum of Modern Art in 1933 in New York en de 'Deconstructivism' expositie in 1988 in hetzelfde museum) had als curator (en geldschieter) voor het paviljoen Peter Eisenman en Frank Gehry uitgenodigd. Hiermee werd een andere toon gezet, die iets anders verduidelijkte: het Europese analoge gedachtegoed tegenover het Amerikaanse model van het digitale, dus een omzetting van de dualiteit tussen het klassieke en het moderne. Het ene te beschouwen als een verder te ontwikkelen proces met een zich steeds vernieuwende input die zich al dan niet binnen het architectuurveld aanbiedt; het andere als uiting van een autonome uitwerking met nauwelijks input van materie en ambacht, maar met nadruk op een bijna autistische ontwikkeling die zich enkel ledig houdt in gesofisticeerde computerprogramma's met nauwelijks enige aandacht voor bouwbaarheid.

Maar waar analoge architectuur een houvast heeft aan typologie, topologie en tektoniek, weet de digitale architectuur zich geen raad meer en wordt ze onderhevig aan elke vorm van willekeur. Beeld en betekenis zijn niet meer met elkaar verbonden, laat staan dat de laatste nog enige waarde zou hebben. Een Chinese

Luigi Caccia Dominioni, Piazza Sant' Ambrogio, Milaan, 1949-1953

Luigi Caccia Dominioni, Piazza Sant' Ambrogio, Milaan, 1949-1953

Caruso St. John + Thomas Demand, Nationalgalerie, Berlijn, 2010

Caruso St. John + Thomas Demand, Nationalgalerie, Berlijn, 2010

Since then, architecture has redeveloped at an increasingly faster pace. During the fifth Architecture Biennale in Venice in 1991, the American pavilion was the first to take a different direction via a digitalised approach. As curator (and sponsor) of the pavilion, Philip Johnson, an important player in the architecture debate for the third time in a row – after the exhibition on modernism in the Museum of Modern Art in 1933 and the 'Deconstructivism' expo in 1988 at the same museum in New York – invited Peter Eisenman and Frank Gehry. This set a different tone that made something else clear: that the European analogue ideas were distinct from the American model of the digital; thus this was a transposing of the duality between classical and modern. The former to be considered as a continuation of a process with ever-changing input that originates within or beyond the architectural sphere, the latter as an expression of an autonomous computation with hardly any input in terms of materials and craft but with the emphasis on an almost autistic development that idles away its time on sophisticated computer programs with scarcely any attention for buildability.

But whereas analogue architecture has typology, topology and tectonics to hold onto, digital architecture is at a loss and subject to every kind of caprice. Here, image and meaning are no longer related, let alone the latter still having any kind of value. A Chinese principal who asked Zaha Hadid to design a

opdrachtgever die Zaha Hadid om een ontwerp voor een multifunctioneel torengebouw vroeg, wijzigde tijdens de presentatie zijn opdracht met een vraag naar twee hogere torengebouwen: hij vroeg of de torens niet twee lange oren konden verbeelden, daar 2011 het jaar van het konijn was. Grote hilariteit bij het bureau in Londen: na hevige discussies was men alweer één jaar verder en was 2012 het jaar van de draak

Analoog en digitaal, beeld en betekenis, modern en klassiek: het zijn begrippen die de architectuur van vandaag vasthouden. Jacques Derrida sprak al in 1985 over 'maintenant l'architecture'¹. Architectuur vasthouden en in stand houden. Instandhouding heeft te maken met inzicht in structuren die deel uitmaken van het proces van architectonische ontwikkeling, zoals geschiedenis, theoretisch vermogen, uitdrukking, enz. Type en model spelen nu opnieuw een groot belang in het debat. Ook in het onderwijs staan deze begrippen centraal: elk ontwerp dient zich te verbinden met een theoretisch model, maar moet in situ een gepast antwoord bieden, wat niet wil zeggen dat reproduceerbaarheid de enige methodiek is. Quatremère de Quincy had het al over type en model, én over imitatie. Vandaag zijn er echter veel synoniemen die met deze begrippen enige verwantschap hebben, zoals citaat, referentie, duplicaat, afspiegeling, etc., maar elk begrip staat duidelijk voor een andere interpretatie van het oorspronkelijke. Oorsprong staat voor origine,

6A, Ravan Row Gallery, Londen, 2010 © David Grandorge

6A, Ravan Row Gallery, Londen, 2010 ©David Grandorge

multifunctional high-rise changed his brief at the presentation to two taller high-rise buildings with the request that they resemble two long ears, seeing as 2011 was the year of the rabbit. Great hilarity at the office in London: but after discussing this intensely, they were a year further down the road and 2012 was the year of the dragon . . .

Analogue and digital, image and meaning, modern and classic: these are concepts that concern today's architecture. Back in 1985, Jacques Derrida spoke of 'Maintenant l'architecture',¹ holding onto architecture and maintaining it. Maintaining has to do with insight in structures that are part of the process of architectural development, such as history, theoretical capacity, expression, etcetera. Nowadays, type and model are again playing a great part in the debate. All of these are key concepts in education, too: every design should link up with a theoretical model but also offer a suitable answer *in situ*, which does not mean that reproducibility is the only methodology. Way back when, Quatremère de Quincy was already talking about type and model, and about imitation. Today, however, there are many synonyms that have some relation to these concepts, such as citation, reference, duplicate, reflection . . . but each one of them clearly stands for a different interpretation of the original. Origin stands for 'origins', which has now become degraded into 'originality', linguistically the exact opposite of the actual meaning of the word itself. But there's

wat nu is gedegradeerd is tot originaliteit, in taalgebruik juist het tegenovergestelde van de eigenlijke inhoud van het woord. Maar sterker nog: zelfs de meeste Aziatische 'modellen' lijken vandaag elke vorm van origine te hebben verloren en aldus te zijn verworpen tot vormen van referentieel vertoog.

Inmiddels is in Europa het moderne als beeld en expressie net als het klassieke inherent verweven in het architectonische project. Moderniteit is een vorm van het klassieke. In die zien is spreken over het 'project' interessanter dan spreken over de (moderne of klassieke) 'compositie'. *Composere* – samenstellen – duidt te veel op een methode waarbij door toevoeging een meerduidigheid wordt gecreëerd, terwijl 'splitsen' eerder een methodiek is van in stand houden. Valerio Olgiati zegt dat al zijn projecten zijn ontstaan vanuit een splitsing. En in verband met de San Carlo alle Quattro Fontane schreef Francesco Borromini zelf in 1634: 'Nihil addi' (Niets werd toegevoegd).

De voorbije decennia kenden heel wat terminologieën. Heeft dit te maken met het mercantiele (architectuur verkoopt) of met het intellectuele (architectuur bevat)? Was Le Corbusier, *homme de lettres*, niet één van de eersten die veelvuldig uitleg gaf over zijn eigen projecten en was hij zelf niet vertrokken vanuit de geschiedenis van architectuur? Is het Couvent de La Tourette nu modern of klassiek? Het is in elk geval een analoog project.

In een artikel gepubliceerd in *Assemblage* in 1988 schrijft Alan Colquhoun: 'De architecturale verbeelding moet vrij zijn om te kiezen uit de algehele reden van architectonische vormen zonder beperkt te worden door apriori theorieën over dictaten van de tijdsgeest.'² Het moderne evenzeer als het klassieke behoren nu tot de verworpenheden. Misschien is hierdoor de (Europese) architectuur van vandaag verworpen tot 'modernical'.

¹ Jacques Derrida, 'Maintenant l'architecture', in: B. Tschumi, *La Case Vide* (Londen: Architectural Association, 1985).

² Alan Colquhoun, 'Postmodernism and Structuralism: A retrospective Glance', *Assemblage*, nr. 5 (februari 1988), 15.

more: today, even the most Asian 'models' seem to have lost every aspect of their origins and thus have degenerated into forms of referential exposition.

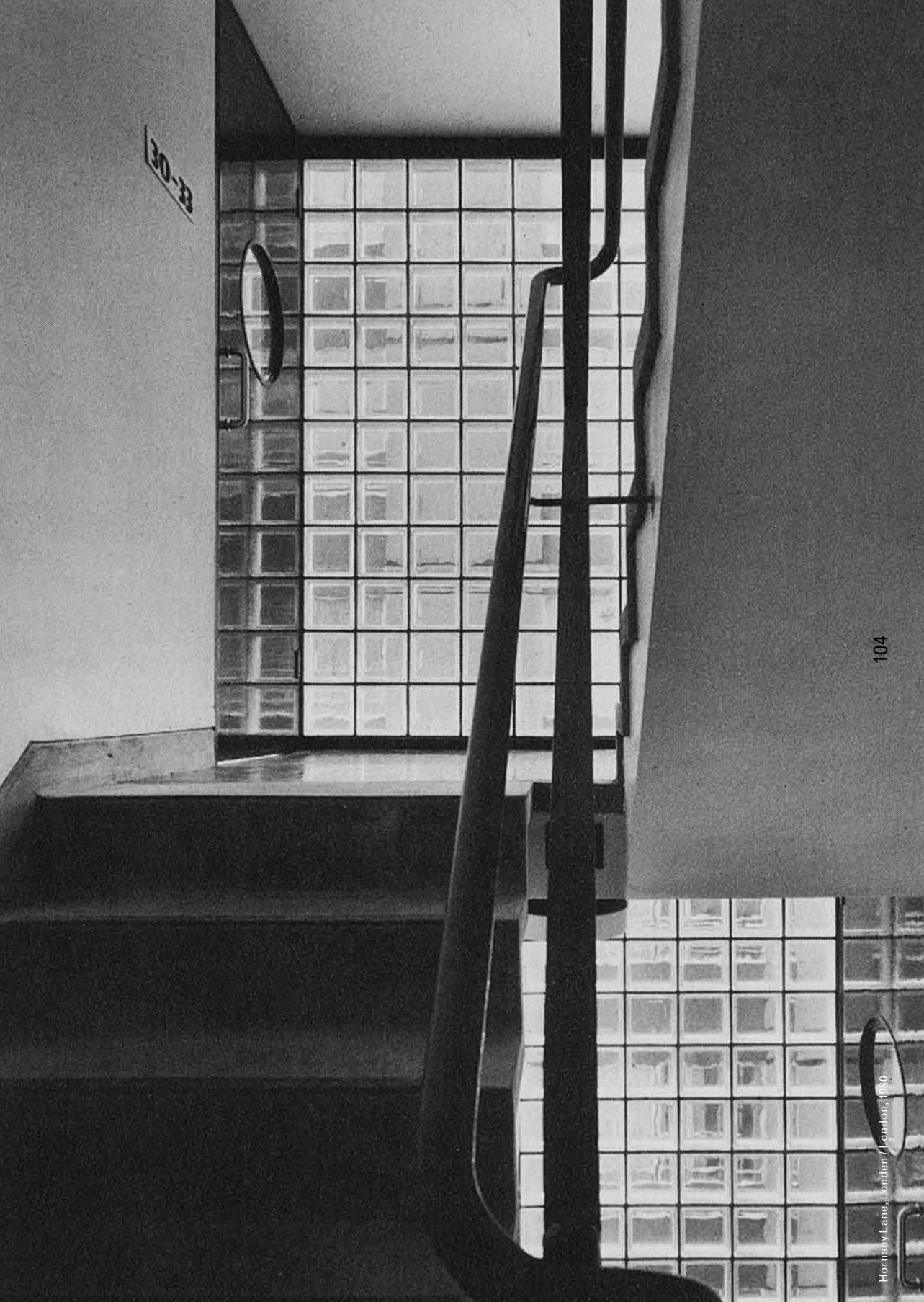
In Europe, the modern, as image and expression, by now is just as inherently interwoven in the architectural project as is the classical. Modernity has become a form of the classical. In that sense, speaking about the 'project' is more interesting than speaking about the (modern or classical) 'composition'. *Composere* – composing – alludes too much to a method whereby ambiguity is created by addition, whereas 'splitting' is sooner a methodology of maintaining. Valerio Olgiati says that each of his projects have arisen from a split. And Francesco Borromini, referring to the San Carlo alle Quattro Fontane, wrote in 1634: 'Nihil addi' (Nothing added).

The past decades have seen quite a lot of terminologies. Does this have to do with the mercantile – architecture sells – or with the intellectual: architecture as a development? Wasn't Le Corbusier, *homme de lettres*, one of the first to frequently give explanations of his own projects and didn't he start from the history of architecture? Is the Couvent de La Tourette in fact modern or classical? Either way, it is an analogue project.

In an article published in *Assemblage* no. 5 in 1988, Alan Colquhoun wrote: 'The architectural imagination should be free to choose from the entire cause of architectural forms without being constrained by a priori theories about the dictates of the spirit of the age.'² The modern is now just as much of an achievement as the classical. Maybe this is why today's (European) architecture has become 'modernical'.

¹ Jacques Derrida, 'Maintenant l'architecture', in: B. Tschumi, *La Case Vide* (Londen: Architectural Association, 1985).

² Alan Colquhoun, 'Postmodernism and Structuralism: A Retrospective Glance', *Assemblage*, no. 5 (February 1988), 15.

30-33